

# NÁBOŽENSTVO SEKULARIZMU

Pavel Hanes

## 0. ÚVOD

Cieľom tohto článku nie je idealizovať politickú angažovanosť cirkvi, ale cieľom nie je ani podpora apolitickej pasivity veriacich, keďže politika je síce nevyhnutnou, hoci nie primárnou víziou kresťanského pôsobenia v spoločnosti. Vzťah k štátu je pre kresťanstvo určovaný záujmami Kráľovstva Božieho, "ktoré nie je z tohto sveta" (Ján 18:36), ale predsa sa realizuje v tomto svete, a teda aj v štáte. Cirkev sa má modliť za to, aby "sme žili pokojný a tichý život" (1Tim 2:2), čo v tomto texte súvisí so spôsobom ako vládnu tí, ktorí sú vo vysokom postavení... Priestor pre svedectvo Cirkvi o Kristovi je vždy vymedzovaný okrem mnohých iných faktorov aj zákonmi štátu. Súčasná teória demokracie definuje tento priestor pre výmenu náboženských a filozofických ideí takými pojmami ako sú pluralizmus, tolerancia, humanizmus ap. Tieto pojmy sú samozrejme veľmi sympatické, kým sa nezačnú aplikovať v absolútnom filozofickom zmysle ako najvyššie hodnoty, ktoré vylúčia všetky ostatné. Náboženstvo sa obyčajne stáva jednou z ich prvých obetí, lebo už z definície vyplýva, že viera v absolútny náboženský systém nemôže koexistovať s filozofickým pluralizmom a tolerancia a humanizmus tu nemôže znamenať, že všetky názory a etické konania sú rovnako dobré. Štát, ktorý sa snaží zabrániť náboženskej nenávisti, sa preto môže pokúsiť v mene pluralizmu a tolerancie nielen zabrániť uzákoneniu jedného štátneho náboženstva, ale aj umlčať hlas každého verejného vyjadrovania absolútnych nárokov každého náboženstva, pretože by mohlo niekeho uraziť. Náboženstvo má podľa takéhoto názoru ostať súkromnou záležitosťou každého jednotlivca a nič viac.

A práve takto chápaný pluralizmus a tolerancia sa stávajú pre zvestovanie evanjelia nepriateľskými. Ježiš Kristus ako *jediná* cesta k Bohu, ako *jediná* pravda o Bohu a *jediný* pravý Boh je pre tento ideál sekulárnej spoločnosti neprijateľný - nielen v legislatíve, ale aj vo verejnom zvestovaní.<sup>1</sup> Staví sa proti nemu v mene ne-náboženskosti štátu a žiada od veriacich, aby z verejnej (napr. politickej) diskusie vypustili všetky náboženské argumenty (autorita biblického zjavenia, cirkvi alebo kresťanskej tradície). Mojmým cieľom je ukázať, že kým na jednej strane sa od veriacich žiada, aby v mene pluralizmu nikomu nevnucovali svoju náboženskú vieru, v mene toho istého pluralizmu sa presadzujú dogmy náboženstva sekularizmu. Ak sa veriaci zbaví argumentov vyplývajúcich z jeho viery, bude v diskusii ľahko porazený argumentami iného náboženstva, obzvlášť ak to náboženstvo údajne všetky náboženstvá odmieta, a to práve robí sekularizmus. "Náboženstvo sekularizmu" vyzerá na prvý pohľad ako oxymoron, ale pokúsim sa tu dokázať, že to tak nie je.

## 1 SEKULARIZMUS A NÁBOŽENSKÁ SLOBODA

Prv, ako podrobím sekularizmus kritike, je potrebné upozorniť na to, že táto kritika neznamená, že som proti sekulárnemu demokratickému štátu, ktorý odmieta existenciu štátneho náboženstva a dáva slobodu každému náboženstvu a vierovyznaniu. Diskusia o kresťanskom pôvode tejto idey (sekulárneho štátu) je na tento krátky článok príliš zložitá, ale treba poznamenať aspoň toľko, že v jej pozadí je tradičné chápanie moci v západnom kresťanstve ako rozdelenej na svetskú (ktorej symbolom je meč) a duchovnú (ktorej symbolom je slovo).<sup>2</sup> Oddelenie týchto dvoch typov moci (autority) nikdy nemôže byť dokonalé, ale pre produktívnu interakciu politickej a religióznej sféry spoločnosti je nevyhnutné. Toto rozdelenie je pre jestvovanie náboženskej slobody nutným predpokladom, hoci deliaca čiara neprechádza medzi inštitúciami, ale skôr rozlišuje spôsob ovládania: Väčšinou sa pri delení "svetská moc - duchovná moc" myslí na to, *kto* má moc – cirkev (náboženstvo) alebo štát? Základný rozdiel ale nie je v tom, *kto* má moc, ale *aká* je to moc. Ak cirkev vlastní politickú moc s právom donucovania, nie je to *cirkevná* moc, ale je to *svetská* moc v rukách cirkvi. Cirkevná moc, ako ju ustanovil Kristus, nespočívala v politickom význame úradu, veľkosti majetku, či sile armády,

<sup>1</sup> Napr. istý britský politik sa nedávno vyjadril, že "islamský terorista sa rovná evanjelikálnemu kresťanovi".

<sup>2</sup> Napr. AUGUSTINUS rozdeľoval spoločnosť na *civitas coelestis* a *civitas terrena*. (*De catechizandis rudibus*, 35.)

ale v moci Božieho slova a služby, ktoré prenikali k svedomiu ľudí. Takáto moc v zásade nestojí *proti* svetskej moci, ale ju *doplňuje*, prípadne *transformuje*.

Prirodzene, že tak, ako sa vytráca kresťanský svetonázor z kultúry západnej civilizácie, vytráca sa aj relativizujúci pohľad na štát, ako na právne spoločenstvo, ktorému je zverená ochrana *dočasných* hodnôt. Okrem toho mimo-kresťanské náboženstvá (napr. islam) nepoznajú delenie sveta do obdobných sfér, ako kresťanstvo, a preto im je predstava nejakého "svetského štátu" úplne cudzia.

## 2 SEKULARIZMUS A DISKRIMINÁCIA NÁBOŽENSTVA

K problémom dochádza vo chvíli, keď sa sekulárny štát pokúsi prekročiť svoje tradičné úlohy (legislatíva, exekutíva, justícia) a tvoriť hodnoty na základe svetonázoru, ktorý stavia do centra významu svet (*saeculum*) - sekularizmu. Skutočnosť je taká, že snaha vylúčiť náboženstvo sa stáva novým a zároveň neznášanlivejším *náboženstvom* ako to, ktorému zakazuje vstup na verejnosť. Náboženskú slobodu definuje nie ako slobodu *pre* náboženstvo, ale ako slobodu *od* náboženstva, čo často znamená praktický *zákaz* náboženského prejavu.

Obrana cirkvi spočíva okrem iného aj v tom, že pochopí tento konflikt ako boj nie len *proti* náboženstvu (náboženstvám), ale aj ako presadzovanie iného náboženského postoja. Sekularizmus sa tvári neutrálne, akoby bol *proti* všetkým náboženstvám rovnako. Ak cirkev pristúpi na takúto hru a nebude používať "náboženské" argumenty ako sú *pravda*, *viera*, ... zbaví sa svojej sily a nevedomky prijme diskrimináciu v diskusii so svetonázormi, ktoré tieto pojmy nepoužívajú, ale ich skryte predpokladajú. Môže sa dokonca stať, že v záujme "čestného boja" sa pokorne otvorí útokom sekularizmu za podmienok, ktoré sú prezentované ako "pluralizmus", "tolerancia" ap., ale v skutočnosti sú vyjadrením novej totality náboženstva odmietajúceho všetky náboženstvá.

Odhalením sekularizmu ako typu náboženstva sa zneškodní demagogické tvrdenie o absolútnej nenáboženskosti demokratickej spoločnosti.

## 1. DEFINÍCIE

Prv, ako sa pokúsím ukázať, že sekularizmus má vlastnosti náboženstva, musí byť jasné, čo budem v tejto práci pod týmito pojmami rozumieť. (Sekularizmus je napr. možné odlišovať od sekularizácie,<sup>3</sup> ale pre túto štúdiu to nie je príliš dôležité.)

## 1 SEKULARIZMUS

Veľký slovník cudzích slov definuje *sekularizmus* ako "oslobodenie verejného života od náboženských vplyvov; zosvetštenie".<sup>4</sup> Anglický výkladový slovník *Chambers Dictionary* ho vysvetľuje ako "presvedčenie (*belief*), že štát, morálka, vzdelanie atď, majú byť nezávislé na náboženstve".<sup>5</sup> Iný slovník dokonca hovorí, že ide o "vynechanie (*disregard*) alebo odmietnutie (*rejection*) náboženských názorov (*beliefs*) a praktík".<sup>6</sup> Podľa Davida F. WELLSA "sekularizmus zbavuje život božského (rozmeru)..."<sup>7</sup> a "...marginalizuje Boha tak, že ho vyraduje z účinného kontaktu so spoločnosťou..."<sup>8</sup>

Secularism is not opposed to religion, but to Religious\_law, whereby religion proposes to impose its doctrines upon all of its citizenry, dismissing full Freedom\_of\_religion. *Secular* simply means keeping separate the common government from individualistic religion so that any rules developed under secularism can be applied universally.

Ako každý "izmus", aj sekularizmus dáva do centra pozornosti časť slova pred touto príponou a pokúša sa od nej odvodiť všetky kľúčové filozofické axiómy a postaviť na nej hierarchiu hodnôt. V tomto prípade je prvou časťou pojmu latinské *saeculum* s významom *svet*, *vek*, *generácia*, a preto je pre sekularizmus východiskom myslenia tento svet a súčasnosť - na rozdiel od náboženstva, pre ktoré je zvyčajne východiskom viery iný (posmrtný) svet a (eschatologická) budúcnosť.

<sup>3</sup> "Sekularizácia je proces, ktorým sme neutralizovali sociálny a kultúrny význam náboženstva." (GUINNESS, O. *The Gravedigger File*, s. 51.)

<sup>4</sup> ŠALING, S. - IVANOVÁ-ŠALINOVÁ, M. - MANÍKOVÁ, Z. *Veľký slovník cudzích slov*. s. 1080.

<sup>5</sup> SCHWARZ, C. (ed.): *Chambers Dictionary*. s. 1560.

<sup>6</sup> KOLEKTÍV: *The New Penguin English Dictionary*. s. 839.

<sup>7</sup> WELLS, D. F. *No Place for Truth*, s. 79.

<sup>8</sup> WELLS, D. F. *God in the Wasteland*, s. 38.

Mohlo by sa zdať, že poslednou vecou, z ktorej je možné sekularizmus obviňovať, je to, že sa správa ako náboženstvo - veď jeho samotná existencia je založená na *odmietnutí náboženstva*. Skôr, ako toto bude možné dokázať, je nutné preskúmať, čo je to vlastne náboženstvo.

## 2 NÁBOŽENSTVO

Vytvoriť všeobecne prijatú definíciu náboženstva sa zatiaľ nepodarilo a niektorí odborníci odmietajú vôbec možnosť, že by bolo možné k takej definícii dospieť.<sup>9</sup> V slovenčine je určujúcou zložkou slova náboženstvo "boh" a podľa toho je obsahom tohto slova "všetko, čo súvisí s vierou v Boha a jeho uctievaním".<sup>10</sup> Ak chceme analyzovať sekularizmus ako typ náboženského presvedčenia, nejakú definíciu náboženstva budeme nevyhnutne potrebovať, ale nemôže to byť definícia, ktorá vidí náboženstvo len tam, kde ide o vieru v Boha, pretože sekularizmus práve toto odmietol.

Zložitý jav "náboženstvo" je takmer vždy možné rozdeliť na tri časti (1) teologicko-filozofickú časť, ktorá vysvetľuje existenciu, (2) axiologickú časť, ktorá určuje, ktoré bytosti (prípadne veci) sú hodné uctievania alebo úcty, taktiež čo je dobré, prípadne krásne a (3) kultovú časť, ktorá predpisuje špecificky náboženské konanie v určených inštitúciách na dohodnutých miestach obyčajne pod vedením určených osôb.

Populárne chápaný pojem náboženstva sa väčšinou sústreďuje na tretiu časť tejto analýzy, pretože ľudia si najviac všimajú náboženské konanie (návštevy kostola, modlitebnú pózu ap.). Predmetom najčastejších sporov je prvá časť (svetonázor), kde sekularizmus najjasnejšie odporuje náboženstvu - jeho vysvetlenie existencie je prísne "vedecké", bez odvolania na akúkoľvek transcenciu. Akousi skrytou silou náboženstva je druhá, axiologická, časť, ktorá ustanovuje hodnoty. Teoreticky by mala priamo vyplývať z teologického alebo filozofického vysvetlenia reality, ale často je založená skôr na *cítení* ako na argumentoch.

## 3 BIBLICKÁ PODSTATA SEKULARIZMU

"...moderná sekularizácia je len nová a obzvlášť silná forma starovekého svetáctva."<sup>11</sup> Biblia charakterizuje svetáctvo ako lásku k svetu ("Nemilujte svet...!" 1Ján 2:15) a život pre súčasnosť tak, akoby žiadna budúcnosť po smrti nejestvovala "Jedzte a pite, lebo zajtra zomrieme!" 1Kor 15:32). Svetáci sú tí, ktorí vidia celý zmysel svojej existencie v tomto živote (Ž 17:14), a ktorých bohom je brucho (Fil 3:19).

## 2. HISTORICKÉ VÝCHODISKÁ SEKULARIZMU

Biblická analýza svetáckych postojov je východiskom pre porozumenie sekularizmu, ale jeho rétorika je oveľa zložitejšia, ako prosté vyznanie "milujem tento svet a po žiadnom inom netúžim".

Ak tvrdím, že sekularizmus je formou náboženstva (ktoré on explicitne odmieta), je to na základe prvých dvoch bodov trojčasťovej charakteristiky v časti 1.2. Sekularizmus sa možno zaobíde bez náboženských praktík (liturgie, náboženských obradov, predpísaných modlitieb ap.), ale nie bez vysvetlenia reality alebo bez hierarchie hodnôt (svetonázoru a etiky). Teológiu síce nahradí filozofiou humanizmu, náboženské hodnoty hodnotami humanistickými, ale vzápätí sa správa tak, akoby mali transcendentný (náboženský) pôvod.

### 1 "DEMISIA" NÁBOŽENSTVA

Náboženské vojny po Reformácii a obzvlášť ničivá Tridsaťročná vojna znamenala pre Európu sklamanie a koniec nádejí na dosiahnutie náboženskej jednoty. Namiesto náboženstva sa ako spoľahlivá náhrada ponúkol ľudský rozum. Bolo to práve v období nadšeného obdivu prvých vedeckých objavov, takže racionalizmus sa pozdával ako možnosť dosiahnuť konečnú istotu prostredníctvom vedeckého poznania, pričom náboženstvo sa ponechá na súkromné rozhodnutie každého človeka ako niečo, v čom istotu nie je možné dosiahnuť.

V tomto zmysle racionalista LESSING vložil do úst postavy Nátana Múdneho vo svojej rovnomennej divadelnej hre príbeh o prsteni, ktorý mal v rodine vždy zdediť najmilší syn. Všetko bolo v poriadku, kým jeden z potomkov nemal troch synov, ktorých mal všetkých rovnako rád, pretože ho všetci traja

<sup>9</sup> SKALICKÝ, K. *V zápase s posvätnosťou*, s. 19.

<sup>10</sup> KOMOROVSKÝ, J. *Náboženstvo*. In: KOMOROVSKÝ A KOLEKTÍV: *Religionistika a náboženská výchova*, s. 236.

<sup>11</sup> GUINNESS, O. *The Gravedigger File*, s. 123.

rovnako poslúchali. Pretože nechcel žiadneho z nich sklamať, dal vyrobiť ďalšie dva dokonale zhodné prstene, takže ani sám ich nedokázal odlíšiť od pôvodného. Každého zo svojich synov si zavolať osobitne, dal mu jeden prsteň a onedlho zomrel. Po jeho smrti sa synovia zišli a každý z nich si myslel, že bude pánom domácnosti, ale prekvapení zistili, že každý z nich má presne rovnaký prsteň. Skúmali, hádali sa, bedákali, ale nič sa nedalo robiť, lebo pravý prsteň nebolo možné zistiť, *tak ako my nedokážeme preukázať pravú vieru (der rechte Glaube)*.

Náboženstvo stratilo intelektuálnu úctyhodnosť a stalo sa skôr vyjadrením osobných preferencií a citového prežívania. V nezanedbateľnej miere k tomu prispelo aj pietistické hnutie, ktoré na hádky o kresťanských dogmách reagovalo spochybnením ich dôležitosti v prospech morálneho života viery, čím nepriamo podporilo racionalistické hnutie proti kresťanskej ortodoxii.

Vyradenie náboženstva z oblasti svetonázoru má pre kresťanstvo fatálne následky, keďže platí, že *Kristus je buď Pánom všetkého, alebo nie je Pánom vôbec*. Tento nárok sa od čias cisára Konštantína uplatňoval politickou mocou aj v oblasti legislatívy, čo samozrejme znamenalo vnucovanie kresťanstva (alebo jeho určitej formy) násilím. Medzi násilným vnucovaním viery v Ježiša Krista a LESSINGOVOU racionalistickou neistotou je tretia (biblicky doložená) možnosť *zvestovania* Kristovej absolútnej vlády, pričom sa ponecháva na slobodnom rozhodnutí človeka, čo s týmto nárokom urobí.

## 2 VEDECKÉ POZNANIE BEZ BOHA

Sklamanie z náboženského svetonázoru pregnantne vyjadril HUME v diele *Skúmanie ľudského myslenia*, kde napísal: "Ak vezmeme do ruky ktorýkoľvek zväzok z teológie alebo školskej metafyziky, spýtajme sa, napríklad: Obsahuje nejaké abstraktné úvahy o množstve alebo počte? Nie. Obsahuje nejaké experimentálne uvažovanie o fakte alebo existencii? Nie. Odovzdajte ho plameňom - lebo nemôže obsahovať nič okrem sofistiky a ilúzie".<sup>12</sup>

Proti takémuto sklamaniu stálo dnes stále ťažšie pochopiteľné nadšenie z vedeckých objavov. NEWTON (1642-1727) bol taký slávny, že sa uvažovalo o začatí nového letopočtu rokom jeho narodenia. Britský básnik POPE (1688-1744) vyjadril tento obdiv veršami

"Nature and Nature's Laws lay hid in night;      Prírodu a jej zákony bola zakryla nočná tma  
God said, 'Let Newton be!' -- And all was      Boh povedal: 'Nech je Newton!' - a zaskvelo sa svetlo dňa.  
light."

Od tých čias je *nevedecké* brať do úvahy Božie zásahy (hoci NEWTON to ešte za vedecké považoval). Podľa jednej (neistej) anekdoty, keď fyzik LAPLACE vysvetľoval NAPOLEONovi svoju teóriu, cisár sa ho opýtal, ako do jeho teórie zapadá Boh. Jeho odpoveď *Pane, túto hypotézu nepotrebujem* je dnes všeobecne prijímaný vedecký postoj k skúmaným vedeckým zákonom. Boh bol nahradený zákonmi prírody a odvolávať sa na neho sa stal vedecky neprijateľným. Asi poslednou doménou náboženského "zasahovania" do vedy bola oblasť pôvodu sveta a života. DARWIN r. 1859 (*Origin of Species*) r. 1871 (*Descent of Man*) poskytol teóriu, ktorá údajne vyčerpávajúco vysvetľovala všetky problémy pôvodu živočíšnych foriem a nenechávala žiadne miesto pre náboženstvom poskytované údaje o stvorení sveta.

Intelektuálny svet zrazu nepotreboval Boha, aby mohol vysvetliť svoju existenciu a svoje fungovanie. Závrat z tohto zistenia vyjadril NIETZSCHE (1844-1900), keď za najväčšiu udalosť nedávnych rokov (r. 1882) vyhlásil udalosť, že *Boh je mŕtvy*. V diele *Radostná veda* napísal: "Kde je Boh? ...my sme ho zabili! - vy a ja! Všetci sme jeho vrahmi!"<sup>13</sup> Vysvetlenie sveta bez Boha je síce závratným, ale zároveň desivým "úspechom" vedeckého poznania. Človek je síce absolútne slobodný (ak niet Boha, všetko je dovolené), ale zároveň je vydaný napospas neosobným silám bezcieľne jestvujúceho vesmíru. Neostáva mu iné, ako Boha nahradiť - "Ak niet Boha, ja som boh", konštatuje jeden z DOSTOJEVSKÉHO hrdinov v *Besoch*.<sup>14</sup> Táto božská sebaistota je jednou zo základných čŕt človeka európskeho novoveku.

<sup>12</sup> HUME, D. *An Enquiry Concerning Human Understanding*, XII/3.

<sup>13</sup> NIETZSCHE, F. *Die fröhliche Wissenschaft* 125.

<sup>14</sup> DOSTOJEVSKIJ, F. M. *Besy* 6/2.

### 3 SEBAISTOTA DOSPELÉHO ČLOVEKA

Sekularizovaný človek sa v prvom rade cíti *dospelým* - nepotrebuje, aby mu niekto radil, čo je pre neho dobré, alebo aby ho niekto viedol svetom myslenia. Počujme na túto tému známe vyjadrenie KANTA (1724-1804) v jeho odpovedi na otázku: "Čo je to osvietenstvo?"

Osvietenstvo je opustenie samozavinenej nedospelosti. Nedospelosť je neschopnosť používať svoj vlastný rozum bez vedenia niekoho iného. Samozavinená je táto nedospelosť vtedy, keď jej príčina nespočíva v nedostatku rozvažovacej schopnosti, ale v nedostatku odhodlanosti a smelosti používať ju bez vedenia niekoho iného. Sapere aude! Maj odvahu používať svoj vlastný rozum! je teda heslom Osvietenstva.<sup>15</sup>

Odvaha používať vlastný rozum vyplynula nielen z nadšenia výsledkami vedeckej revolúcie, ale aj z presvedčenia, že človek je vo svojej podstate dobrý. Kým ortodoxné kresťanstvo varovalo, že človek sa rodí s dedičným hriechom, osvietená filozofia, predovšetkým pod vplyvom ROUSSEAUOVÝM (1712-1778), videla človeka ako skazeného zákonmi spoločnosti, ktorý by sa mal vrátiť do ideálneho prirodzeného stavu, v ktorom žil "...bez toho, aby potreboval blížnych, ako aj bez toho, aby im chcel ubližovať..."<sup>16</sup> Prirodzený stav človeka znamená "...slobodu, ktorá ho udržuje mimo necností..."<sup>17</sup>, čo logicky vedie k presvedčeniu, že sa do tohto prirodzeného stavu treba vrátiť. Tu niekde začínajú novodobé pokusy o sociálne inžinierstvo - násilnú premenu spoločnosti podľa nejakej filozofickej teórie.

### 4 ŠŤASTIE TU A TERAZ

#### .1 ROZUM A POKROK

Pokrok vo vede priniesol v európskych dejinách nový jav: vieru v pokrok ľudstva. Klasicky vieru v nevyhnutný pokrok človeka vyjadril optimisticky nadšený CONDORCET (1743-1794):

Jediným základom viery v prírodné vedy je tá idea, že všeobecné zákony, známe či neznáme, ktoré ovládajú fenomény univerza, sú nevyhnutné a konštatné; a z akého dôvodu by tento princíp bol menej platný pre rozvoj intelektuálnych a morálnych schopností človeka ako je pre ostatné operácie prírody?<sup>18</sup>

Rozum je najvyšším prejavom a kritériom pokroku. K nemu sa upínajú nádeje sklamané náboženstvom:

Šlo o to dať z výšin, právom jednej suverénnej, všemocnej veľkňazskej autority *Krédo* nového veku. Akej autority? Rozum diskutovaný celým jedným storočím filozofov... To bola filozofia storočia, jeho zákonodarca, jeho Mojžiš, ktorý zostúpil z hory...<sup>19</sup>

Človek vedený rozumom konečne dospel k pravde, ktorá bude odteraz suverénne vládnuť na zemi a je jeho novým náboženstvom. "Nové učenie bude mať svojich učiteľov, dogmy, ľudový katechizmus, svojich fanatikov, svojich inkvizítorov a svojich martýrov."<sup>20</sup> Tento pokrok je síce nevyhnutný, ale to neznamená, že mu nemôžeme pomôcť v zmysle MARXOVHO výroku: "Filozofi svet doteraz vysvetľovali, ale treba ho zmeniť". Američan Thomas PAINE (1737-1809) prirovnával súčasnú situáciu k Archimedovmu objavu kladkostroja: "To, čo Archimedes povedal o silách mechaniky, sa dá aplikovať na Rozum a Slobodu - ako povedal - keby som sa mal kde postaviť, zdvihol by som svet".<sup>21</sup>

#### .2 ŠTÁT

Človek je dobrý, človek má práva, človek je schopný dosiahnuť šťastie vlastným úsilím a podľa vlastných predstáv v pozemskej spoločnosti. Prvým veľkým novodobým pokusom o štát ovládaný abstraktnou filozofickou teóriou<sup>22</sup> bola Francúzska revolúcia (1789), ktorej niektoré vodčie idey

<sup>15</sup> KANT, I. *Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?*

<sup>16</sup> ROUSSEAU, J.-J. *Discours sur l'Origine et les Fondements de l'Inégalité parmi les Hommes*, s. 228.

<sup>17</sup> ROUSSEAU, J.-J. *Émile*, II/237.

<sup>18</sup> CONDORCET, J.-A.-N. *Esquisse d'un tableau historique des progrès de l'esprit humaine*. s. 203.

<sup>19</sup> MICHELET, J. *Histoire de la Révolution française I*, s. 357.

<sup>20</sup> TAINE, H. *Les Origines de la France Contemporaine II*, s. 2.

<sup>21</sup> PAINE, T. *Rights of Man*, II/Intro.

<sup>22</sup> "Nikdy neboli také systematické a také povrchné (*si réguliers et si spécieux*) inštitúcie vybudované na takom chabom poznaní ľudskej prirodzenosti (*un aussi mince extrait de la nature humaine*)...Pomocou zmluvy Rousseau zakladá politickú asociáciu a z tejto jedinej danosti dedukuje konštitúciu, vládu a zákony každej spravodlivej spoločnosti." (TAINE, H. *Les Origines de la France Contemporaine I*, s. 317)

načrtoť ROUSSEAU v diele *O spoločenskej zmluve*. ROUSSEAU tu predkladá teóriu štátu, ktorý je schopný zabezpečiť ideálnu slobodu, pretože je to dobrovoľné spoločenstvo ľudí, ktoré "...bráni a ochraňuje celou spoločnou silou osobu a dobro každého člena, a v ktorom každý spájajúc sa so všetkými napriek tomu nepolúcha nikoho iného ako seba, a ostáva slobodný ako predtým."<sup>23</sup> Aby toto bolo možné uskutočniť, ROUSSEAU predpokladá v štáte "všeobecnú vôľu" (*volonté générale*), ktorá je vždy správna (*est toujours droite*), keďže vzniká spoločenskou zmluvou v záujme každého člena spoločenstva. Napriek tomu, že vzniká zmluvou, má niektoré vlastnosti božstva: "Suverenita ...spočíva vo všeobecnej vôli a vôľu vôbec nie je možné reprezentovať (*la volonté ne se représente point*)... zástupcovia ľudu sú len jej poverenci (*commissaires*)".<sup>24</sup> Ak sa niekto vzoprie všeobecnej vôli, bude všetkými prostriedkami prinútený k poslušnosti, "...čo neznamená nič iné, ako že bude donútený byť slobodným (*on le forcera d'être libre*)".<sup>25</sup> Všeobecná vôľa je nezničiteľná a má "...absolútnu moc nad všetkými, ktorí pod ňu patria (*pouvoir absolu sur tous les siens*)".<sup>26</sup> V *Deklarácii práv človeka a občana* sa stala základom revolučnej legislatívy, podľa ktorej "zákon je vyjadrením všeobecnej vôle".<sup>27</sup> Niet sa čo diviť, že ROUSSEAU bol ironicky nazvaný "Piatym evanjelistom",<sup>28</sup> a že jeho teórie stoja pri zrode totalitných režimov, ktoré tak neblaho poznačili predchádzajúce storočia.

Od krajnej ľavice po krajnú pravicu, vždy ide o štát - podľa MUSSOLINIHO hesla "Všetko v štáte, nič mimo štátu, nič proti štátu".<sup>29</sup> Dôležité je len to, čo je politické. Politika je novým náboženstvom národa, na ktorom spočíva suverenita štátu.<sup>30</sup> Individuálna sloboda je síce prijateľne definovaná ako "možnosť konať to, čo neškodí inému..." a "...jej hranice nemôžu byť určené inak, ako zákonom",<sup>31</sup> ale pri popretí existencie Božieho zákona, ktorý kladie nároky aj na vzťah k blížnemu a pri nervóznej túžbe dosiahnuť šťastie tu a teraz sa ľahko menia definície toho, čo vlastne škodí inému. V krízových dobách revolučného budovania novej spoločnosti boli ľahko za nepriateľov ľudu vyhlasovaní všetci, ktorí nie celkom súhlasili.<sup>32</sup> Štát otvorene alebo skryte tvorí nové náboženstvo a viac alebo menej potláča každé náboženstvo, ktoré by mu mohlo konkurovať.

### 3 POLITICKÁ EKONÓMIA

Šťastie v novej, revolučne premenenej spoločnosti si niektorí predstavovali posvätením vlastníctva,<sup>33</sup> iní jeho zrušením.<sup>34</sup> V oboch prípadoch ide však o šťastie tu a teraz. Básnik HEINE (1797-1856) smelo vyhlásil, že "nebo prenecháme anjelom a vrabcom", keďže "na zemi chceme byť šťastní a nie živorit".<sup>35</sup>

Človek už nie je určovaný svojím vzťahom k Bohu, ale k vlastníctvu (pričom nejde len o vlastníctvo materiálnych vecí).

<sup>23</sup> ROUSSEAU, J.-J. *Du contrat social*, s. 28.

<sup>24</sup> ROUSSEAU, J.-J. *Du contrat social*, s. 107.

<sup>25</sup> ROUSSEAU, J.-J. *Du contrat social*, s. 32.

<sup>26</sup> ROUSSEAU, J.-J. *Du contrat social*, s. 44.

<sup>27</sup> "La Loi est l'expression de la volonté générale." (Deklarácia, čl. 6.) Namiesto povinností sekularizovaný (dobrý) človek zdôrazňuje svoje práva, takže od Dekalógu (desiatich prikázaní) sa prechádza k Deklarácii ľudských práv, ktoré sú aj graficky znázorňované v podobe dvoch dosiek Zákona.

<sup>28</sup> CARLYLE, T. *The French Revolution*.

<sup>29</sup> NEUHAUS, R. *Naked Public Square*, s. 157.

<sup>30</sup> "Princíp každej suverenity spočíva podstatne v národe. Žiadne teleso ani jednotlivец nesmie uplatňovať žiadnu autoritu, ktorá z nej vyslovene nevyplýva (*qui n'en émane expressément*)."<sup>31</sup> Deklarácia práv človeka, čl. 3.

<sup>31</sup> Deklarácia práv človeka, čl. 4.

<sup>32</sup> "Ktokoľvek celkom nesúhlasí, je už kvôli tomuto faktu lotor, verejný škodca, nepriateľ ľudu". (TAINÉ, H. *Les Origines de la France Contemporaine V*, s. 32.)

<sup>33</sup> "Keďže vlastníctvo je neporušiteľným a posvätným právom (*un droit inviolable et sacré*)..." (posledný článok Deklarácie práv človeka a občana)

<sup>34</sup> PROUDHON (1809-1865) vyhlásil, že "vlastníctvo je krádež" (*La propriété, c'est le vol!* PROUDHON, P.-J. *Qu'est-ce que la propriété? I.*). MARX predpovedal, že "komunizmus je pozitívnym prekonaním súkromného vlastníctva ako ľudského seba-odcudzenia" (MARX, K. *Economic and Philosophical Manuscripts III.*)

<sup>35</sup> "Den Himmel überlassen wir / Den Engeln und den Spatzen." (HEINE, H. *Ein Wintermärchen I*)

Všetky práva vnímavej bytosti (*être sensible*) sú v jej potrebách - a jej povinnosti sú v jej prostriedkoch... idea potreby a prostriedkov, práv a povinností predpokladá ideu vlastníctva. Idey bohatstva a chudoby, spravodlivosti a nespravodlivosti, ktoré sa z nich odvodzujú, by nejestvovali bez tejto idey vlastníctva.<sup>36</sup>

Ak je podstatou ľudského šťastia vlastníctvo, najvyšším záujmom človeka je prirodzene spôsob, ako ho získavať, zveľaďovať a rozdeľovať. Adam SMITH (1723-1790), politický ekonóm a filozof, veril, že vlastný záujem človeka sa zhoduje v Božou prozreteľnosťou, a že ak vláda nebude zasahovať do slobodnej súťaže (*laissez faire*), problémy hospodárstva sa vyriešia automaticky a dosiahne sa maximálna výkonnosť produkcie. (Tento názor si idealizuje človeka podobne ako to robil ROUSSEAU - človek je vo svojej podstate rozumná a dobrá bytosť.) Výsledkom tohto slobodného prístupu ku kapitalistickému podnikaniu boli tvrdé podmienky, v ktorých žili robotníci v období na začiatku priemyselnej revolúcie.

Podľa tohto názoru je ľudská spoločnosť vo svojej podstate veľký výmenný obchod.<sup>37</sup> Ak je človek vo svojej podstate *majiteľom*, jeho osud bude určovaný jeho *majetkom*. Psychológ Erich FROMM dospel k názoru, že "...asi viac, ako čokoľvek iného naplňa túžbu po nesmrteľnosti vlastníctvom majetku... Ak je moje ja založené na tom, čo mám, tak som nesmrteľný, ak sú veci, ktoré mám, nezničiteľné".<sup>38</sup>

#### **.4 ROVNOSTÁRSTVO A RESENTIMENT**

Zameranie na vlastníctvo a stotožnenie šťastia človeka s vlastníctvom tu a teraz vedie k hlbokaj a trvalej nespokojnosti, pretože pri porovnávaní sa vždy nájde niekto, kto má viac, alebo má to, čo ja práve nemám. Problémom je tu rovnostárstvo, ktoré definuje spravodlivosť, ako rovnosť alebo dokonca rovnakosť. Pritom nejde o rovnosť príležitostí, ale o rovnosť výsledkov - takže podľa takéhoto názoru rozdiely nemajú byť ani vyjadrením odlišných schopností, či pracovného nasadenia. Najvýraznejšie sa tento postoj prejavil pri vyvlastňovaní majetkov pri zavádzaní komunistického poriadku, ale rovnako hlboko je zakorenený aj v názoroch ľudí tzv. západného demokratického sveta. Rovnostárstvo je vyjadrením hlbokého odporu nielen k majetkovým, ale akýmkoľvek iným rozdielom medzi ľuďmi, a je vo svojej podstate nielen snahou odstrániť nespravodlivosť, ale aj odmietnutím Božieho stvorenia, ktoré aj vo svojej neskazenej podobe malo ďaleko od rovnakosti.

Francúzsky revolucionár DESMOULINS tento postoj vyjadril veľmi jasne, keď povedal: "V mojich zásadách sa spája radosť z dosahovania svojho postavenia, s preukazovaním sily proti tým, ktorí mnou pohrdali, s ponížením na svoju úroveň všetkých, ktorých osud postavil nado mňa. Mojm heslom je heslo všetkých čestných ľudí: 'Nikto nie je lepší!' (*Point de supérieur!*)."<sup>39</sup> Tento postoj nie je v dejinách nový, ale v súčasnosti sa stal dôležitou súčasťou sekularizovanej priemernenej "demokratickej" kultúry v podobe šíriaceho sa *ressentimentu*.

Francúzsky pojem *ressentiment* je "spomienka na neodpustené ublíženia a krivdy",<sup>40</sup> ktorému zodpovedá slovenské slovo "pomstychtivosť" alebo "ukrivenosť". Vo filozofickom zmysle ho ako prvý použil NIETZSCHE vo svojom útoku na kresťanskú morálku predovšetkým v diele *K pôvodu morálky* (*Zur Genealogie der Moral* 1887). Podstatným prvkom *ressentimentu* je nenaplniteľnosť jeho "cieľov". Pomsta a závisť, ktoré majú jasnú príčinu, končia, keď človek vykoná akt nejakej odplaty, alebo dosiahne hodnotu, ktorú závidel. *Ressentiment* je neukojiteľný. Je to bytostná zatrpkosť, ktorá vzniká potlačením túžby po pomste a potlačením závidi a prejavuje sa vo vyhľadávaní negatívnych vlastností na osobách, ktoré sú vnímané ako hodnotovo vyššie. Človek s *ressentimentom* sa neustále porovnáva s inými s cieľom "porásť vo vlastných očiach". Ak je porovnanie neúspešné, prejaví sa utrŕačnosťou namierenou proti osobe, s ktorou sa porovnáva. "Pomstychtivosť sa mení na *ressentiment*, čím viac je namierená proti trvalým situáciám 'ublíženia' mimo vlastnej kontroly - inými slovami proti ublíženiam vnímaným ako osud".<sup>41</sup> Podobne závisť prerastie do *ressentimentu*, keď je

<sup>36</sup> DESTUTT DE TRACY, A. *Éléments d'idéologie III*, s. 433.

<sup>37</sup> "Každý človek žije z výmeny, alebo sa stáva v nejakej miere obchodníkom, a spoločnosť sama rastie do podoby toho, čo sa správne nazýva komerčná spoločnosť". (SMITH, A. *Wealth of Nations IV.*) "Vôbec sa nebojím povedať: spoločnosť je čisto a jedine séria pokračujúcich výmen (*une série continue d'échanges*)..." (DESTUTT DE TRACY, A. *Traité d'économie politique*, s. 68.)

<sup>38</sup> FROMM, E. *Mít, nebo být?* s. 101.

<sup>39</sup> TAINE, H. *Les Origines de la France Contemporaine III*, s. 141

<sup>40</sup> FOUQUET, E. (ed.): *Dictionnaire Hachette*, s. 1619.

<sup>41</sup> Tamže, s. 28.

bezmocná. "Existenciálna závišť, ktorá je namierená proti samej *prirodenosti* inej osoby, je najsilnejším zdrojom ressentimentu a neustále šepká: 'Dokážem odpustiť všetko, ale nie to, čím si - to, že si tým, čím si, - že ja nie som tým, čím si ty - v skutočnosti, že nie som ty.'<sup>42</sup>

Ressentiment proti vznešenejšiemu, hodnotnejšiemu, slávnejšiemu, úspešnejšiemu, mocnejšiemu nachádza svoj najprirodzenejší objekt v Bohu. (SCHELER ukazuje, že dokonca aj novodobý rousseauovský humanizmus má svoje korene v tomto pociť bytostnej ukrivdenosti.) Boh je nielen vlastníkom všetkých hodnôt, po ktorých človek môže túžiť, a teda konkurentom človeka v jeho ambíciách, ale je aj pôvodcom, stvoriteľom jeho prirodenosti, ktorú človek nedokáže zmeniť, a ktorú považuje za pôvod svojho trápenia. Takto sa "idea boha" (obyčajne nejde o kresťanského Boha) stáva predmetom nezmieriteľnej nenávisti a tým aj neprestajného duševného trápenia "zaťatých pästí proti nebu" podľa MILTONOVHO výroku: "Lepšie je vládnuť v pekle ako slúžiť v nebi".<sup>43</sup>

### 3. FILOZOFICKÉ ZÁKLADY SEKULARIZMU

Historický vývoj sekularizmu sme doteraz sledovali na revolučných myšlienkach, ako sa prejavili najskôr vo Francúzskej revolúcii a neskôr v Rusku a po celom svete. Sotva však je možné tvrdiť, že by sekularizmus mal nejakú jedinou filozofickú teóriu, ktorá musí vyústiť do revolúcie. Jeho historický vývoj je najdramatickejšie možné sledovať na európskych revolúciách, ale to neznamená, že revolúcie boli jeho jediným prejavom. Revolučné násilie sa objavilo v tých štátoch, kde dlhú dobu nedochádzalo k reformám a sociálne napätie v kríze prepuklo do násilností, ktoré pohotovo využili teoreticky vyzbrojení revolucionári. Boli by sme však na omyle, keby sme sa domnievali, že v krajinách, kde ľavicová revolúcia nemala predpovedaný úspech (ako napr. v Británii), sa neujali podobné myšlienky sekularizmu. Hoci bez teórie revolučného zlomu, aj v týchto spoločnostiach pomaly sa stáva samozrejým ne-kresťanský a protikresťanský charakter politického a kultúrneho diania. Rozdiel je v rýchlosti uskutočňovaných zmien. Kým *revolúcia* znamená prudkú, radikálnu a násilnú zmenu v spoločnosti, pomalý proces, ktorým dochádza k erózii kresťanských hodnôt v západnej spoločnosti dostal názov *sekularizácia*. Sekularizáciu je možné vidieť ako *marginalizáciu náboženstva*,<sup>44</sup> alebo ako vonkajšiu stránku ideológie sekularizmu.<sup>45</sup> Sekularizmus tu poskytuje svetonázor, ktorý sa sekularizáciou dostáva do spoločenskej praxe. Sekularizácia je pomalšia ako revolúcia, ale o to istejšia, pretože postupné zmeny si oveľa ťažšie všímame. (Tu je vhodný príklad so žabou v pomaly zohrievanej vode.)

#### 1 POJEM "HUMANIZMUS"

Pojem "humanizmus" je veľmi široký. Môže znamenať všeobecný kultúrny postoj, v ktorého centre pozornosti je človek a jeho záujmy. V dejinách sa tento pojem vyhradil pre renesančné obnovenie záujmu o antickú kultúru a štát v protiklade so stredovekým dôrazom na teológiu a cirkev. Renesančný humanizmus znamenal obnovenú sebadôveru človeka vo svoje schopnosti pochopiť a riadiť svoj osud. Kresťanský humanizmus je definovaný ako "filozofia zastávajúca seba-naplnenie človeka v rámci kresťanských princípov".<sup>46</sup> Moderný humanizmus sa často nazýva vedeckým, etickým, prírodným alebo demokratickým a je charakterizovaný ako "prírodná filozofia, ktorá odmieta každú vieru v nadprirodzenú realitu a spolieha sa predovšetkým na rozum a vedu, demokraciu a ľudský súcit".<sup>47</sup> Sekulárny humanizmus je pokračovaním osvietenstva z 18. st. a hnutia voľnej myšlienky z 19. st. Náboženský humanizmus vznikol na pôde unitarianizmu (popretie božstva Ježiša Krista) a univerzalizmu (učenie, že všetci ľudia budú spasení). Zástancovia moderného humanizmu sa nevedia dohodnúť, či je ich svetonázor náboženstvom. Tí, ktorí ho vidia ako filozofiu, dávajú prednosť označeniu "sekulárny humanizmus", kým tí, ktorí ho považujú za náboženstvo, ho nazývajú "náboženský humanizmus".<sup>48</sup>

<sup>42</sup> Tamže, s. 30.

<sup>43</sup> MILTON, J. *Paradise Lost*, s. 44.

<sup>44</sup> CARSON, D. A. *The Gagging of God*, s. 37.

<sup>45</sup> WELLS, D. F. *No Place for Truth*, s. 80.

<sup>46</sup> Webster's Third New International Dictionary.

<sup>47</sup> Corliss Lamont

<sup>48</sup> Definícia náboženstva je v náboženskom humanizme zbavená viery v čokoľvek nadprirodzené. Náboženstvo je tu "to, čo slúži osobným a spoločenským potrebám skupiny ľudí zdieľajúcich rovnaký filozofický svetonázor".



Pojem humanizmus teda zďaleka nemá jednu jasnú definíciu. Vcelku však je možné povedať, že vo všetkých prípadoch je antropocentrický a sekularistický - v centre jeho pozornosti je vždy človek a jeho život na tomto svete. Tieto dva rozmery chápania tohto pojmu dáva dohromady definícia v *Encyclopedia Britannica*: "[Humanizmus je] ...postoj mysle, ktorý pripisuje primárnu dôležitosť človeku, jeho schopnostiam, záujmom, jeho časným cieľom a blahu."<sup>49</sup> V tomto zmysle je humanizmus jedným z najvýznamnejších vplyvov európskej kultúry od 16. st. Časopis *Time* charakterizoval humanistu takto: "Humanista označuje veriaceho v etickú non-religiozitu, v ktorej Zvrchovanou Bytosťou je človek a modlitba je rozhovor, pri ktorom na druhej strane linky nie je nikto."<sup>50</sup> Humanistický manifest II hovorí: "Ako non-teisti začíname ľuďmi, a nie Bohom, prírodou, a nie božstvom."<sup>51</sup> Možno dokonca povedať, že PROTAGORAS (480-411 pr. Kr.) podal najvýstižnejšiu definíciu filozofického humanizmu, keď povedal, že *mierou všetkých vecí je človek*.

## 2 DOKUMENTY FILOZOFICKÉHO HUMANIZMU

Filozoficko-náboženský humanizmus je hnutie, ktoré je svojím antropocentrizmom blízke každému človeku. (Dalo by sa dokonca tvrdiť, že aj náboženstvá, ktoré využívajú božstvo len na časné pozemské ciele sú humanistické, pretože sú antropocentrické.) Preto je jeho "členská základňa" oveľa širšia, ako počet tých, ktorí podpísali humanistické manifesty alebo deklarácie. Napriek tomu je vhodné oboznámiť sa s týmito dokumentami, pretože obsahujú presné vyjadrenia toho, čo neformálni humanisti len intuitívne "cítia", a zároveň ukazujú filozofické pozadie a smerovanie humanistického hnutia, s ktorým kresťania vstupujú do diskusie.

Od r. 1933 je možné uviesť týchto deväť dôležitých humanistických dokumentov: Humanistický manifest I (*Humanist Manifesto I*, 1933), Humanistický manifest II (1973), Sekulárna humanistická deklarácia (*A Secular Humanist Declaration*, 1980), Deklarácia vzájomnej závislosti (*A Declaration of Interdependence*, 1988), Minimálna charakteristika humanizmu od Medzinárodnej humanistickej a etickej únie (*IHEU Minimum Statement on Humanism*, 1996), Humanistický manifest 2000: Výzva k novému planetárnemu humanizmu (*Humanist Manifesto 2000: A Call for a New Planetary Humanism*, 2000), Prehlásenia humanizmu: vyjadrenie zásad (*The Affirmations of Humanism: A Statement of Principles*), Amsterdamská deklarácia (*Amsterdam Declaration*, 2002), Humanistický manifest III (*Humanist Manifesto III*, 2003).<sup>52</sup>

Všetky sa zhodujú v tom, že človek je sám tvorcom svojho šťastia. Na tento účel používa rozum a vedecké poznanie a nepotrebuje žiadnu nadprirodzenú spásu ani pomoc. Cieľom je dosiahnuť etické spolunažívanie v demokratickom a jednotnom svete.

## 3 KTO JE HUMANISTA?

Keďže humanisti nie sú vo svetonázorových podrobnostiach jednotní, sformulovali niekoľko otázok, ktoré poukazujú na podstatné črty (filozofického) humanistu:

"Považuješ sa za ne-nábožného?"

Si skeptický voči jestvovaniu nadprirodzeného súcna?

Myslíš si, že veda a rozum vedú k spoľahlivejšiemu poznaniu ako viera, zjavenie, autorita alebo tradícia?

Myslíš si, že človek môže byť morálny bez toho, aby mal náboženskú vieru?

Je tvoj "zmysel života" odvodený skôr od ľudskej zodpovednosti a príležitostí ako od božského zjavenia?

Očakávaš ľudský pokrok skôr od úspechov človeka, ako od božského zásahu, milosti alebo vykúpenia?"<sup>53</sup>

Na takto postavené otázky len málo ľudí západnej ("kresťanskej") kultúry odpovie jasným "nie", keďže je v nich vyjadrená každého človeka, ktorý nemal špecifickú náboženskú skúsenosť. Sila takto

<sup>49</sup> *Encyclopedia Britannica*, Vol. 11, s. 825.

<sup>50</sup> *Time* magazine, Aug. 17, 1962, the article entitled "The Supreme Being: Man."

<sup>51</sup> *Humanist Manifesto II*.

<sup>52</sup> Všetky tieto dokumenty a komentáre k nim (sekulárne aj kresťanské) je možné stiahnuť z Internetu. Keďže internetové adresy sa neustále menia, uvádzam tu namiesto adries anglické názvy, podľa ktorých si tieto dokumenty môže každý ľahko vyhľadať.

<sup>53</sup> <http://humaniststudies.org/humphil.html> (24. 1. 2006)

definovaného humanizmu je v jeho odvolaní sa na prirodzený stav človeka a jeho vrodeneé túžby byť nezávislým a stáť v centre pozornosti.

#### 4 HUMANISTICKÁ VIERA

Humanistickú vieru dobre vystihuje pieseň Johna LENNONA *Imagine*:

##### Imagine

Imagine there's no heaven,  
It's easy if you try,  
No hell below us,  
Above us only sky,  
Imagine all the people  
living for today...

Imagine there's no countries,  
It isn't hard to do,  
Nothing to kill or die for,  
No religion too,  
Imagine all the people  
living life in peace...

Imagine no possessions,  
I wonder if you can,  
No need for greed or hunger,  
A brotherhood of man,  
Imagine all the people  
Sharing all the world...

You may say I'm a dreamer,  
but I'm not the only one,  
I hope some day you'll join us,  
And the world will live as one.

##### Predstav si

Predstav si, že nie je žiadne nebo,  
Je to ľahké, len to skús,  
Žiadne peklo pod nami,  
Nad nami len obloha,  
Predstav si, ako všetci ľudia  
žijú pre dnešok...

Predstav si, že nie sú žiadne krajiny,  
Nie je to ťažké,  
Nič, za čo treba zabíjať alebo zomrieť,  
Ani žiadne náboženstvo,  
Predstav si, ako všetci ľudia  
žijú život v mieri...

Predstav si, že nie je žiadne vlastníctvo,  
Len či to dokážeš,  
Netreba túžiť ani hladovať,  
Všetci ľudia sú bratia,  
Predstav si, ako všetci ľudia  
sa delia o svet...

Možno povieš, že snívam,  
ale nie som sám,  
Dúfam, že jedného dňa sa k nám pridáš,  
A svet bude žiť ako jeden.

To isté vyjadril humanistický filozof LAMONT: "Nemá zmysel hľadať niekde inde šťastie a naplnenie, pretože nejestvuje žiadne iné miesto, kam by bolo možné odísť. My, ľudské bytosti, musíme nájsť svoje určenie a svoju zaslúbenú krajinu tu a teraz, alebo vôbec nikde."<sup>54</sup>

Humanistická viera je čosi ako "viera v nevieru". Humanizmus nemá boha, neverí v nadprirodzené súcno, nemá žiadne "vyššie" zdroje hodnôt. Čakať na Božiu pomoc je dokonca nemorálne, pretože to znamená, že človek nepoužíva schopnosti a možnosti, ktoré má, aby zabránil vojne a násiliu a snaží sa zbaviť človeka zodpovednosti.

Humanistický odpor k bohom a vieru v človeka vyjadruje aj starý grécky mýtus o Prométeovi, ktorý vzdoroval najvyššiemu bohu Diovi v prospech človeka. Ukradol bohom oheň a priniesol na zem. Za to bol potrestaný, ale uprostred svojich múk naďalej vzdoruje. Grécky dramatik AISCHYLOS mu vkladá do úst slová, ktoré sú kvintesenciou vzbury proti vyššej moci: "Skrátka a dobre, nenávidím všetkých bohov"<sup>55</sup>

Ak je filozofický humanizmus *odmietnutím* náboženstva, alebo len náboženstvom v zmysle "činov, cieľov a skúseností, ktoré sú ľudsky významné ...práca, umenie, veda, filozofia, láska, priateľstvo, rekreácia",<sup>56</sup> ako je možné hovoriť o ňom ako *náboženskom* humanizme, alebo o *náboženstve* sekularizmu?

<sup>54</sup> LAMONT, C. *Philosophy of Humanism*, s. 16.

<sup>55</sup> AESCHYLOS *Prometheus Bound*, 975

<sup>56</sup> *Humanist Manifesto I*.

## 5 DOGMY HUMANIZMU

V prvom rade ani autori humanistických manifestov sa netaja tým, že sekulárny humanizmus je náboženstvo a svoj humanizmus nazývajú "náboženským", hoci ho nechcú stotožniť so žiadnym z jestvujúcich náboženstiev. Náboženstvo je však neoddeliteľným prvkom ľudského života a jeho vodčím princípom je "...sústredenie na blaho, pokrok a šťastie ľudstva v tomto živote, ktorý je jeho jediným životom."<sup>57</sup> Humanizmus sa netají ani tým, že do svojich zásad začlenil mnoho kresťanských prvkov: "...hoci nadprirodzené aspekty kresťanstva považuje za poetický mýtus, preberá mnohé prvky judeo-kresťanskej etiky ako sú predložené v Novej a Starej zmluve."<sup>58</sup>

Nielen, že humanizmus obsahuje prvky, ktoré majú náboženský pôvod, ale aj jeho právne postavenie môže mať status náboženstva, ako to potvrdil Najvyšší súd USA, keď ho r. 1961 definoval ako "...náboženstvo ekvivalentné s teistickými a inými non-teistickými náboženstvami".<sup>59</sup>

J. HUXLEY sa vyjadril, že "jednou z hlavných vecí, ktorú svet dnes potrebuje, je nový náboženský systém, ktorý nahradí multiplicitu, protirečivosť a nekompatibilitu náboženských systémov, ktoré teraz súťažajú o ducha človeka".<sup>60</sup> Na bizarnejšej úrovni sa prejavila táto túžba v snahe predstaviť humanizmus nielen ako svetonázor s náboženskými dogmami, ale pridať k nemu aj náboženský kult: V časopise *Humanist Magazine* sa r. 1964 objavil článok, ktorý volal po zavedení humanistického náboženstva s vlastnou bibliou, piesňami a liturgiou.<sup>61</sup>

V *Amsterdamskej deklarácii* sa hovorí, že "humanizmus je odpoveďou na rozšírenú požiadavku alternatívy k dogmatickému náboženstvu."<sup>62</sup> Má tu ísť o poznanie vyplývajúce z pozorovania a kritického hodnotenia vedeckými metódami. Problém je pravdaže v tom, že toto všetko je metodicky, časovo a priestorovo obmedzené na možnosti piatich ľudských zmyslov a racionálneho uvažovania, takže tie tvrdenia humanizmu, ktoré tieto možnosti presahujú, vyžadujú vieru ako náboženské dogmy s tým rozdielom, že sa môžu meniť podľa toho, ako sa mení vládnuca štruktúra plauzibility<sup>63</sup> - teda to, čo ľudia považujú za uveriteľné. Nasledovné "štyri piliere humanizmu"<sup>64</sup> možno nazvať jeho "dogmami", ktoré tento filozofický postoj považuje za dané bez dokazovania.

### .1 VIERA V ROZUM

Humanisti si vysoko cenia ľudský rozum a od neho očakávajú vyriešenie všetkých problémov sveta. Úspechy vedy a techniky využité s ohľadom na ľudské hodnoty môžu tento cieľ dosiahnuť. "Veda nám dá prostriedky a ľudské hodnoty navrhujú ciele."<sup>65</sup>

Viera v rozum ale vyžaduje skok viery, pretože sám rozum vie o svojich hraniciach. Napriek tomu humanizmus vyhlasuje, že "...vesmír a človek so svojou kultúrou sú výsledkom evolúcie; človek je produktom prírody a dejín (kultúry); tradičné náboženstvo so svojou orientáciou na nadprirodzeno je passé; koncept dualizmu treba opustiť (človek nemá nesmrteľnú dušu); seba-realizácia, spoločenské blaho a zveľadenie ľudského života je cieľom ľudského bytia; racionálne postoje podopreté vzdelaním umožnia človekovi dosiahnuť cieľ naplnenia ľudského života."<sup>66</sup> Takéto vyhlásenia obsahuje niekoľko nedokázateľných výrokov (dogiem), ktoré sú len zbožným želaním sekulárne zameraného človeka. Pôvod je mimo nášho pozorovania a konečný cieľ nie je v náhodnom<sup>67</sup> procese definovateľný. Ak je dualizmus neprípustný, samotná racionalita je len náhodným procesom a človek si nijako nemôže byť istý, či nepodlieha nekontrolovateľnému klamu.

<sup>57</sup> LAMONT, C. *Philosophy of Humanism*, s. xiii.

<sup>58</sup> LAMONT, C. *Philosophy of Humanism*, s. xvi.

<sup>59</sup> SCHAEFFER, F. *A Christian Manifesto*. In: SCHAEFFER, F. *The Complete Works V*, s. 446.

<sup>60</sup> HUXLEY, *Essays*, s. 102.

<sup>61</sup> GUINNESS, O. *The Dust of Death*, s. 17-18.

<sup>62</sup> *Amsterdam Declaration*, (<http://humaniststudies.org/humphil.html>, 24. 1. 2006)

<sup>63</sup> "Štruktúry plauzibility ...sú formy viery (*belief*) a praxe prijaté v danej spoločnosti, ktoré určujú, ktoré presvedčenia (*beliefs*) sú plauzibilné jej členom, a ktoré nie sú. ...Takže keď sa v nejakej spoločnosti presvedčenie považuje za 'rozumné', je to úsudok urobený na základe vládnucej štruktúry plauzibility." (NEWBIGIN, L. *The Gospel in a Pluralist Society*, s. 8.)

<sup>64</sup> GUINNESS, O. *The Dust of Death*, s. 14-20.

<sup>65</sup> *Amsterdam Declaration*, (<http://humaniststudies.org/humphil.html>, 24. 1. 2006)

<sup>66</sup> *Humanist Manifesto I*.

<sup>67</sup> "Ľudia sú integračnou časťou prírody, výsledkom *neriadenej* evolučnej zmeny." (*Humanist Manifesto III*, <http://www.americanhumanist.org/3/HumandItsAspirations.htm>, 24. 1. 2006, kurzíva pridaná)

## **.2 VIERA V POKROK**

Centrálnou dogmou v humanizme je presvedčenie o pokroku ľudstva. Samotné odmietnutie náboženstva podľa Humanistického manifestu II nestačí: "Názory, ktoré len odmietajú teizmus, nie sú ekvivalentné s humanizmom. Chýba im rozhodnutie pre pozitívnu vieru v možnosti ľudského pokroku a pre jeho centrálne hodnoty."<sup>68</sup>

Z viery v pokrok vyplýva presvedčený optimizmus humanizmu a jeho optimistický pohľad do budúcnosti. Z tohto hľadiska humanizmus stojí aj proti postmodernej nálade, ktorá preniká západnou kultúrou.<sup>69</sup>

## **.3 VIERA VO VEDU**

S predchádzajúcimi dvomi dogmami o schopnostiach rozumu a nevyhnutnosti pokroku úzko súvisí viera v možnosti vedeckého poznania a riadenia sveta. Veda je podľa humanistov najlepším prostriedkom na pochopenie a vysvetlenie všetkých otázok bytia. Podľa nich "...zistenia modernej vedy úplne vyhodili do vzduchu svetonázor náboženstva starých čias"<sup>70</sup> a zároveň veda poskytuje "...najlepšie prostriedky na vyriešenie problémov, ktoré stoja pred nami všetkými".<sup>71</sup>

Napriek tomu, že humanisti priznávajú, že vedecké poznatky sú využívané nielen pre dobro človeka, dovoľávajú sa viery rovnako veľkej ako poznanie<sup>72</sup> a viery v optimizmus.<sup>73</sup> "Mnohé zo súčasných vízií budúcnosti sú pesimistické, dokonca apokalyptické. Ale my nesúhlasíme, pretože veríme, že je možné vytvoriť lepší svet. Realita globálnej spoločnosti je taká, že len nový planetárny humanizmus dokáže poskytnúť zmysluplné smerovanie do budúcnosti."<sup>74</sup>

## **.4 VIERA V SEBESTAČNOSŤ ČLOVEKA**

"Sekulárny humanizmus nemá boha, bibliu ani spasiteľa..."<sup>75</sup> Človek si vystačí sám a sám dá svojmu životu zmysel. Slobodný človek slobodne myslí a slobodne koná. Humanizmus je presvedčujúci, že človek je schopný vytvoriť spoločnosť, kde je sloboda vyvážená zodpovednosťou voči iným ľuďom aj voči prírode.

Paradoxné je, že humanizmus zdôrazňuje bezvýznamnosť planéty Zem v obrovských priestoroch vesmíru, a zároveň je schopný pripisovať taký veľký význam náhodnému výsledku evolučného procesu, ktorý trvá len zlomok času v nepredstaviteľných trvaniach celého vesmíru.

## **6 HODNOTY HUMANIZMU**

Z vyššie uvedených základných dogiem humanizmu vyplýva niekoľko ďalších základných hodnôt filozofického humanizmu.

### **.1 ČLOVEK**

"Vzácnosť a dôstojnosť jednotlivcej osobnosti je centrálnou humanistickou hodnotou. Veríme v maximálnu individuálnu autonómiu v súzvuku so spoločenskou zodpovednosťou."<sup>76</sup> "Ľudstvo musí vziať na seba zodpovednosť za svoj vlastný osud."<sup>77</sup> Zároveň sekulárny humanizmus považuje človeka za monistickú súčasť prírody, ktorá nie je dielom žiadnej vyššej inteligencie. Z toho vyplýva,

<sup>68</sup> *Humanist Manifesto III*. (<http://www.jcn.com/manifestos.html>, 28. 8. 2004)

<sup>69</sup> "V mnohých západných krajinách sa objavila tzv. postmodernistická ideológia, ktorá popiera objektivitu vedy, kritizuje použitie modernej techniky a útočí na ľudské práva a demokraciu. Niektoré formy postmodernizmu vedú k defetizmu: prinajlepšom neponúkajú žiadny program na vyriešenie problémov sveta; prinajhoršom popierajú, že riešenia sú možné alebo dosiahnuteľné. Účinky tohto filozoficko-literárneho hnutia sú kontraproduktívne, dokonca nihilistické. Považujeme ho za hlboko pomýlené, pretože veda ponúka rozumné objektívne štandardy pre posúdenie svojich nárokov na pravdivosť. Veda sa naozaj stala univerzálnym jazykom, ktorý hovorí ku všetkým ľuďom bez ohľadu na ich kultúrne pozadie." (*Humanist Manifesto 2000*)

<sup>70</sup> LAMONT, C. *Philosophy of Humanism*, s. 129.

<sup>71</sup> *Amsterdam Declaration 2002*.

<sup>72</sup> "Faith, commensurate with advancing knowledge, is also necessary." (*Humanist Manifesto II*)

<sup>73</sup> "We believe in optimism rather than pessimism, hope rather than despair..." (*The Affirmations of Humanism*)

<sup>74</sup> *Humanist Manifesto 2000*.

<sup>75</sup> <http://www.faithless.org/community/index.php>

<sup>76</sup> *Humanist Manifesto II*.

<sup>77</sup> *Definitions of Humanism*, The American Humanist Association ([www.humanism.net](http://www.humanism.net)), 1997, 2.

že hodnoty, ktoré majú svoj pôvod v človeku, sú v konečnom dôsledku tiež výsledkom náhody a nemajú žiadnu transcendentnú platnosť. Sú prejavom ľudských potrieb, ako ich prežíva človek (spoločnosť) v danom historickom období a kultúre.

Humanizmus takto stavia človeka síce najvyššie (keďže nič vyššie nejestvuje a človek je tvorcom svojho osudu), ale zároveň aj najnižšie (keďže v monizme nejestvuje nič hierarchicky nižšie, ale všetko je len výsledkom tej istej Náhody). Preto humanizmus na prvý pohľad vyzerá ako oslava človeka, dokonca jeho zbožštenie, ale v krízových situáciách vedie k útlaku slabšieho v prospech silnejšieho presne tak, ako to definoval DARWIN vo svojej evolučnej hypotéze. Závrat zo slobody a "božských" práv končí tak, že "...vo svete bez Boha človek ani nie je natoľko slobodný ako zdrvivúco zodpovedný."<sup>78</sup>

## .2 ŠTÁT

NIETZSCHE ukázal, aké následky má "smrť Boha" a dosadenie človeka na jeho trón. Človek je na túto úlohu slabý, preto podľa NIETZSCHEHO bude slúžiť namiesto Boha novej modle - štátu.<sup>79</sup> Štát sa stotožňuje s ľudom, a toto stotožnenie NIETZSCHE nazýva "chladnou lžou". Podobne ako v revolučných ideológiách, aj v humanistickej filozofii je štát jednou z najvyšších hodnôt - legislatívou zabezpečuje ľudské práva - hoci jeho "nástup na trón" nie je taký zlomový ako pri revolúcii. Erózia náboženských etických hodnôt v živote jednotlivca, ktorá je výsledkom sekularizácie, znamená, že štát je nútený stále viac a viac zasahovať do spolunažívania ľudí ohrozeného podvodmi a násilím. V tomto zmysle humanizmus bojuje za jednu globálnu vládu a jeden globálny systém zákonov.

Veríme, že je nutné vytvoriť v globálnom merítke nové demokratické a pluralistické inštitúcie, ktoré ochránia práva a slobody všetkých ľudí. Ako prvý krok ľudstvo potrebuje ustanoviť systém svetového zákona a dať Svetovému súdu dostatok morálnej sily, aby jeho jurisdikcia bola uznávaná ako záväzná pre všetky národné štáty sveta.<sup>80</sup>

Ak nejestvuje transcendentný pojem pravdy, zákony sú púhym vyjadrením moci podľa HOBBSOVOHO výroku "*Auctoritas, non veritas facit legem*"<sup>81</sup> Proti HOBBSOVEJ ideii totalitného štátu síce historicky stojí LOCKEOVA myšlienka tolerancie, podľa ktorej je štát spojenectvom na zabezpečenie základných prirodzených práv človeka, ale *prirodzené* práva človeka v západnej spoločnosti sú založené na teológii *imago Dei* (obraz Boží - Gn 1:26, 27). S popretím Božej existencie sú teoreticky popreté aj prirodzené ľudské práva. Prakticky v procese sekularizácie je táto erózia postupná a úmerná pragmatickým potrebám a možnostiam demokratického zákonodarstva.

Štát ako jedna z najvyšších hodnôt humanizmu sa ukrýva aj za takými pojmami, ako sú demokracia, tolerancia, pluralizmus, sloboda prejavu, náboženská sloboda, sloboda zhromažďovania, umelecká, vedecká a kultúrna sloboda. Všetky tieto hodnoty sú v humanizme zabezpečované *zákonmi štátu*. Sekularizmus sa rovnako ako revolúcia odvoláva na deklarácie ľudských práv, občianske slobody a princípy demokracie. Amsterdamská deklarácia síce vyhlasuje, že "princípy demokracie a ľudských práv je možné aplikovať na mnohé medziľudské vzťahy a nie sú obmedzené na metódy vlády",<sup>82</sup> ale spôsob, akým to je možné dosiahnuť je znovu len štátny: nereligiózne vzdelávanie a legislatíva.<sup>83</sup> Štátom zabezpečovaná tolerancia je stále netolerantnejšia, pretože v centre jej pozornosti nie je človek, ale idey.<sup>84</sup> Abstraktné idey, ktoré nemajú oporu v Božom zjavení, požadujú uznanie aj takých práv ako je eutanázia alebo právo na samovraždu.<sup>85</sup>

Pokiaľ ide o pluralizmus, nejde tu o súcit s menšinami, ale vnucovanie proti-kresťanských ideí a praktík väčšine, ktorá je na Západe ešte stále pod vplyvom kresťanskej kultúry. "To, čo sa dnes často

<sup>78</sup> GUINNESS, O. *The Dust of Death*, s. 22.

<sup>79</sup> "Aj vás si nájde, vy víťazi nad starým Bohom! V boji ste sa unavili, a vaša únava teraz slúži novej modle." (NIETZSCHE, F. *Also sprach Zarathustra*, I/11)

<sup>80</sup> *A Declaration of Interdependence* (1988)

<sup>81</sup> HONECKER, M. *Grundriß der Sozialethik*, s. 318.

<sup>82</sup> *Amsterdam Declaration*, (2002)

<sup>83</sup> "Humanista spolieha na vzdelávanie, ktoré uskutoční jeho svetovú víziu. Nový vek nepríde bez programu vzdelávaniu, hlavne pre mladých." (TOPPE, C. *Humanism and Christian Education*, s. 7.)

<sup>84</sup> "Tolerancia v západnej spoločnosti sa stále viac sústreďuje na idey, a nie na ľudí. Výsledkom prijatia tohto nového druhu tolerancie je menej diskusie o hodnotách súťažiacich ideí - a menej slušnosti." (CARSON, D. A. *The Gagging of God*, s. 32.)

<sup>85</sup> *Humanist Manifesto II*.

rozumie pod pluralizmom, je uzákonené sekulárne znetvorenie judeo-kresťanského záujmu o marginálne skupiny."<sup>86</sup> Z definície pluralizmu vyplýva, že nemôžu jestvovať žiadne dogmy (samozrejme, okrem dogmy pluralizmu).

Tradične pluralizmus znamenal, že všetky konfliktné hodnoty bolo možné vyjadriť a zväziť vzájomným porovnaním a porovnaním s transcendentnou a uznávanou normou vo verejnom živote. Z tejto zdravej debaty mal vychádzať konsensus hodnôt, ktorou bola komunita riadená. Pri pokuse byť neurážlivo neutrálnym nový pluralizmus (zrodený z relativizmu, ktorý tvrdí, že nejestvujú objektívne pravdy) ignoruje všetky hodnoty. Výsledkom je, že nič neprevláda. Dorothy Sayersová poznamenala: Na svete sa to volá tolerancia, ale v pekle sa tomu hovorí zúfalstvo... hriech, ktorý verí v nič, nestará sa o nič, snaží sa nič nevedieť, s ničím sa nekonfrontovať, ničomu sa netešiť, nemať nič v nenávisti, v ničom nenachádzať zmysel, žiť pre nič a ostať nažive le preto, lebo niet ničoho, pre čo by sa oplátilo zomrieť.<sup>87</sup>

Humanizmus sa síce odvoláva na "inherentnú hodnotu a dôstojnosť človeka",<sup>88</sup> ale keďže táto hodnota nemá žiadny transcendentný základ a vyplýva len z kozmickej náhody, ľahko sa stratí v mašínérii štátnych záujmov a tých, ktorí sú práve pri moci.

### 3 ETIKA

Pravdepodobne najidealistickejší sú humanisti vo svojom zdôrazňovaní etických hodnôt človeka. Humanistická etika je definovaná ako etika súcitu zameraná výlučne na riešenie problémov človeka,<sup>89</sup> hoci je podľa humanistickej filozofie autonómna a situačná.<sup>90</sup> Humanisti si dobre uvedomujú historické tragédie vyplývajúce z morálnych zlyhaní jednotlivcov a spoločnosti,<sup>91</sup> napriek tomu odmietajú pesimistický výhľad, ktorý dnes ovláda tak mnohých ľudí.<sup>92</sup> Pevne zotrvávajú na presvedčení, že človek je vo svojej podstate dobrý, a že pre jeho morálny rozvoj stačí rozvinúť motívy k dobru, ktoré sa v ňom už nachádzajú. Prameňom morálneho zákona nie je Boh, ale "my sami si musíme stvoriť svoje vlastné etické univerzá".<sup>93</sup> Samozrejme, že nie je jasné, či etické univerzum bude globálne platné, ale humanisti sú presvedčení, že humanizmus svojou vedeckou metodológiou nakoniec zvíťazí a bude určovať, čo je morálne, pre celú svetovú komunitu človeka.

Etika trpí podobným rozporom, ako všetky hodnoty humanizmu - nemá pevný základ. Na jednej strane je situačná, historicky podmienená a autonómna, no na druhej strane má sa stať univerzálne platnou pre celý svet. Takáto predstava je buď silne chiliastická, alebo predpokladá totalitný celosvetový štát... C. S. LEWIS v tomto zmysle konštatoval: "...moc človeka urobí zo seba to, čo sa mu páči, znamená ...moc niektorých ľudí urobiť z iných ľudí to, čo sa *im* páči".<sup>94</sup>

## 7 HUMANISTICKÉ KULTY

Humanizmus ako každé náboženstvo má svoj kult, lepšie povedané kultúry, keďže humanizmus nie je nejaká jednotná filozofia. Tieto kultúry sa samozrejme nepredstavujú ako náboženské, ale z nábožnej vážnosti, s akou sú vykonávané a nedotknuteľnosti, ktorou sú chránené, vyplýva, že je možné ich prirovať k náboženským obradom. "Humanistické náboženstvo je podpora sociálneho blaha, zveľadenie hodnoty ľudského života. Jeho evanjeliom je sociálne evanjelium, ktoré sa snaží zapudieť hlad, chudobu, nevedomosť, krutosť a krviprelievanie zo zeme."<sup>95</sup> Sociálne blaho sa v niektorých krajinách stalo blahobytom, ale spokojnosť ľudí nevzrástla, naopak, klesá. Človek na nasýtenie svojho vnútra potrebuje *nekonečno*, a tak mu politické strany a reklama sľubuje stále niečo viac a lepšie.

<sup>86</sup> NEUHAUS, R. *Naked Public Square*, s. 147.

<sup>87</sup> COLSON, C. *Against the Night*, s. 92-93

<sup>88</sup> *Humanist Manifesto III*.

<sup>89</sup> [http://www.infidels.org/library/modern/fred\\_edwards/humanism.html](http://www.infidels.org/library/modern/fred_edwards/humanism.html)

<sup>90</sup> "Ethics is *autonomous* and *situational*, needing no theological or ideological sanction." (*Humanist Manifesto II*.)

<sup>91</sup> Napr. Humanistický manifest II (1973) konštatuje: "Nedávne desaťročia ukázali, že v mene mieru môžu byť vedené neľudské vojny."

<sup>92</sup> "Proroci súdu sú pesimistickí, jeremiášovia predpovedajú nešťastie a kalamity. My odpovedáme, že ak naše problémy majú byť vyriešené, bude to len skrze mobilizáciu rozumu, vedy a ľudskej snahy." (*Humanist Manifesto 2000*.)

<sup>93</sup> KURTZ, P. (autor *Humanistického manifestu II*) *Forbidden Fruit: The Ethics of Humanism*, s. 18.

<sup>94</sup> LEWIS, C. S. *The Abolition of Man*, s. 37.

<sup>95</sup> TOPPE, C. *Humanism and Christian Education*, s. 7.

Obradmi "na vyššej úrovni" sú štátne úkony, ako napr. voľby.<sup>96</sup> Z hľadiska každodenného "náboženského života" humanistu je oveľa však dôležitejšia návšteva supermarketu. V tomto zmysle konštatoval Erich FROMM, že "reklamní agenti sa stali novými kňazmi".<sup>97</sup> Samozrejme, že pre niektorých ľudí sú toto "nízke" veci, a skutočnými "náboženskými obradmi" je povedzme divadelná či koncertná sezóna, alebo futbalová liga. Človek nedokáže zaprieť svoju náboženskú podstatu a aj ako humanista, či ateista vkladá do niektorých činnosti posvätnú vážnosť a nedotknuteľnosť.

## 4. DISKUSIA KREŠŤANSTVA SO SEKULARIZMOM

### 1 CIEĽ DISKUSIE

V prvom rade je treba zdôrazniť, že cieľom diskusie so sekularizmom nie dosiahnuť uzákonenie nejakého štátneho náboženstva. Evanjelikáli, obzvlášť baptisti, majú za sebou dlhú históriu separatistického boja *proti* štátnym náboženstvám, ktorý bol veľmi často spojený s prenasledovaním. Podstata separatizmu spočíva v oddelení cirkvi a štátu, takže štát politicky nezasahuje do vierovyznania cirkvi a cirkev politicky nezasahuje do záležitostí štátu. To však samozrejme nemá znamenať, že sa cirkev na adresu štátu (spoločnosti) a jeho zákonov nevyjadruje, alebo že štát nemôže adresovať žiadne požiadavky na cirkev. Celý problém spočíva v tom, či sa to deje cestou donucovania (napr. legislatívou) alebo cestou voľnej diskusie (argumentáciou a presvedčaním).

Ak teda vstupujeme do diskusie so sekularizmom, nechceme, aby sa naše, alebo nejaké iné (napr. sekularistické) náboženstvo stalo štátom podporovaným vierovyznaním, ktoré má právo bez diskusie tvoriť právne normy, a proti ktorému je dokonca zakázané otvorene vystupovať. Separatizmus preto nesmie znamenať *zákaz vyjadrovať sa k politickým otázkam* alebo *zákaz ovplyvňovať náboženským svetonázorom spoločnosť* (napr. kázať na verejnosti evanjelium). Cirkev sa nemôže zbaviť úlohy získavať ľudí pre Krista zvestovaním tak, že *uzákoní povinnosť* nejakého "kresťanského" životného štýlu s príkazmi a zákazmi prevzatými z cirkevného práva.

Argumentom tohto článku je, že *sekularizmus je na tej istej úrovni, ako náboženstvo*. Problém je, že sekularizmus vystupuje pod titulom *vedy* a označuje náboženské tvrdenia za *subjektívne*. Kresťania, ktorí sa politicky angažujú a snažia sa otvorenou diskusiou ovplyvniť legislatívu, si potrebujú uvedomiť, že proti nim nestoja argumenty empirickej vedy, ale články viery sekulárneho humanizmu.

### 2 DISKUSNÉ SPÔSOBY

Treba s poľutovaním konštatovať, že diskusia medzi veriacimi a neveriacimi sa príliš často nevedie na základe vzájomného poznania a normálnej medziľudskej úcty, ale využívajú sa kontrasty čierno-bieleho obrazu protivníka, pričom sa mu bezdôvodne pripisujú nízke motívy alebo sa mimo kontextu interpretujú jeho výroky. Obzvlášť kontraproduktívne sú takéto praktiky zo strany veriacich, ktorí sa hlásia ku Kristovmu príkazu milovať svojich nepriateľov a modliť sa za tých, ktorí ich prenasledujú. Historicky neinformované tvrdenia, stotožňovanie sekularizmu so zločinnosťou a nesebakritická idealizácia náboženstva viac ako neprospiievajú konštruktívnej diskusii.

V skratke sa dá povedať, že kresťan v diskusii so sekularizmom sa musí za každú cenu vyhnúť zhadzovaniu, očierňovaniu, démonizovaniu a simplifikácii pozície svojho protivníka. Čestnosť prikazuje vidieť aj pravdivé a pozitívne stránky protivníkovho názoru, či postoja a svoju kritiku zamerať na veci overené s cieľom nie poraziť, ale získať protivníka, veď nakoniec každý kresťan bol kedysi sveták, a bol by ním ostal, keby ho nebol niekto získal pre Krista.

#### 1 POCHOPIŤ

Diskutovať so sekularizmom predpokladá pochopiť nielen racionálnu a logickú, ale aj emocionálnu stránku diskusie veriaci-neveriaci. Ak má sekulárny humanista hlboký odpor k náboženstvu, pretože "...bolo používané na ospravedlňovanie vojny, otroctva, sexismu, rasizmu, homofóbie, zmrzačovania, intolerancie a útlaku menších...",<sup>98</sup> odpoveďou musí byť empatia a pokus o predstavenie skutočného Ježišovho náboženstva, a nie vnucovanie náboženských doktrín.

<sup>96</sup> "Keď sa vylúčia náboženské a kultúrne inštitúcie, ktoré sú nositeľmi hodnôt, hodnotové záujmy ľudského života sa vrátia na verejnosť pod transparentom politiky." (NEUHAUS, R. *The Naked Public Square*, s. 157.)

<sup>97</sup> FROMM, E. *Mít, nebo byť?*, s. 101.

<sup>98</sup> BARKER, D. *What is a Freethinker?*

Prv, ako kresťan začne so sekularistom diskutovať, mal by napr. byť schopný porozumieť, prečo sa známy ateista R. G. INGERSOLL (1833-1899) vyjadril, že...

...keď som sa presvedčil, že vesmír je prirodzený (*universe is natural*), že všetci duchovia a bohovia sú mýty, do môjho mozgu, do mojej duše a do každej kvapky mojej krvi vstúpil pocit a zážitok slobody. Steny môjho väzenia s zrútili. Cela bola zaplavená svetlom a všetky závary, okovy a mreže sa obrátili na prach. Už som nebol sluhom, nevoľníkom alebo otrokom. Nejestvoval pre mňa žiadny pán na celom šírom svete dokonca ani v nekonečnom priestore. Bol som slobodný - slobodný myslieť, vyjadriť svoje myšlienky - slobodný žiť svoj vlastný ideál, slobodný žiť pre seba a pre tých, ktorých som miloval, slobodný používať všetky svoje schopnosti, všetky svoje zmysly, slobodný rozprestrieť krídla predstavivosti, slobodný skúmať, domnievať sa a snívať a dúfať, slobodný usudzovať a rozhodovať sám za seba. ...Bol som slobodný! Stál som vzpriamene a bez strachu, radostne som čelil všetkým svetom.<sup>99</sup>

Pochopiť takýto zážitok nie je ľahké, ak kresťan prežil oslobodenie nie vtedy, keď sa *zbavil Boha*, ale naopak, keď *Boha našiel*. V každom prípade je takýto zážitok silnejší ako všetky argumenty a treba s ním počítať.

## .2 ARGUMENTOVAŤ

Racionálna argumentácia musí vychádzať zo skutočnosti, že mnohé doktríny sekulárneho humanizmu sú v skutočnosti sekularizované zásady kresťanskej biblickej teológie. Sloboda individuálneho svedomia, sociálna starostlivosť v cirkvi, schopnosti človeka (ako obrazu Božieho) ovládať prírodné zákony, rovnoprávnosť všetkých ľudí pred Bohom, očakávanie eschatologickej budúcnosti sa sekularizáciou zbavili transcendentného rozmeru a "preliali" do teórie moderného štátu, ktorý poskytuje sociálne zabezpečenie; do budovania modernej vedy, ktorá je nástrojom ľudského rozumu; do presvedčenia o rovnosti ľudí pred zákonom, ktorá zabezpečuje ľudské práva; do učenia o evolúcii, ktorá vedie automaticky k lepšej budúcnosti ap.

Ak si prezrieme len nadpisy zo *Sekulárnej humanistickej deklarácie* (1980), hneď bude jasné, o čom hovorím: (1) Slobodné skúmanie, (2) Oddelenie cirkvi a štátu, (3) Ideál slobody, (4) Etika založená na kritickej inteligencii, (5) Morálne vzdelávanie, (6) Náboženský skepticizmus, (7) Rozum, (8) Veda a technika, (9) Evolúcia, (10) Vzdelanie. Všetky tieto ciele a zásady je možné interpretovať podľa princípov biblickej teológie. Ak napriek tomu platí to, že sekulárny humanizmus je "krutý nepriateľ" ...ktorý zaručí deštrukciu individua v budúcom živote ako aj v tomto živote",<sup>100</sup> je to z toho dôvodu, že sekularizmus je vo veľkej miere *odpadlícke kresťanstvo*, pre ktoré platí Ježišovo "keď soľ stratí svoju slanosť, čím ju osolia?..."

Argumenty by mali teda postupovať od nájdenia spoločného pôvodu konkrétnych tvrdení sekulárneho humanizmu s kresťanskými doktrínami, cez analýzu zásadných a nezlučiteľných rozdielov medzi nimi ku kritickému zhodnoteniu možností spolupráce (napr. v sociálnej oblasti, keď ide o pomoc v núdzi) alebo nevyhnutnosti zaujať zásadne negatívny postoj (napr. v oblasti dôstojnosti ľudského života, keď ide o interrupciu alebo eutanáziu).

Sekulárny humanizmus napr. odmieta astrológiu, reinkarnáciu a všetky moderné kultúry založené na obnove starovekého čarodejníctva. Kresťan chápe, že pre sekulárneho humanistu patrí jeho kresťanský svetonázor do tej istej kategórie, čo však neznamená, že po otvorenej diskusii nemôže s humanistom v tejto oblasti nadviazať žiadnu spoluprácu.

Je našou povinnosťou odhaľovať a útočiť na svet náboženských zázrakov, mágie, uctievania Biblie, spasiteľstvo, nebo, peklo a všetky mýtické božstvá. Obzvlášť musíme byť špecifickí a energickí pri útokoch na takých šarlatánskych milenalistov ako Billy Graham a ozbrojených reakcionárov ako je pápež, pretože predstavujú dve najväčšie antihumanistické agregáty v našej spoločnosti.<sup>101</sup>

Otvorená diskusia znamená, že neskrýva svoje presvedčenie, že "...ak chce racionalizmus vládnuť na svete bez ohľadu na náboženské potreby duše, je tu skúsenosť Francúzskej revolúcie, ktorá nás poučí o následkoch takéhoto prechmatu."<sup>102</sup>

<sup>99</sup> Prevzaté z *Introduction to Humanism*, 2.

<sup>100</sup> SCHAEFFER, F. *The Great Evangelical Disaster*. In: SCHAEFFER, F. *The Complete Works IV*, s. 375.

<sup>101</sup> Citované v: NEUHAUS, R. *The Naked Public Square*, s. 23.

<sup>102</sup> SCHAEFFER, F. *A Christian Manifesto*. In: SCHAEFFER, F. *The Complete Works V*, s. 440.



## 5. ZÁVER

Na záver zopakujme podstatu veci:

Sú len dve hnutia v dejinách ľudstva: hnutie Božie a hnutie ľudské. *Božie hnutie* je zjavené vo Svätých Písmach, ktoré nám hovoria o spáse skrze Krista, slobode, morálke, spravodlivosti a živote služby. Toto hnutie je teocentrické: Boh je v jeho strede. *Hnutie človeka* je humanizmus. Je založené na popretí existencie Boha. Je antropocentrické: človek je v jeho strede.<sup>103</sup>

Sekulárny humanizmus sa tvári, akoby bol vedecky dokázaný a nespochybniteľný, pričom od náboženstva sa očakáva, že vždy pokorne pripomenie "to je len môj *subjektívny názor*". Kresťan vstupujúci do arény verejnej diskusie s týmto svetonázorom si potrebuje uvedomiť, že nediskutuje s exaktným vedeckým svetonázorom, ale *s náboženstvom* - s náboženstvom, ktoré má alternatívneho "boha", dogmy aj hodnoty založené na viere v *človeka*. Ak teda v diskusii stojí náboženstvo proti náboženstvu, nech sa ukáže, ktoré má presvedčivejšie argumenty.

---

<sup>103</sup> Citované v: NEUHAUS, R. *The Naked Public Square*, s. 23.